

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАГІСТЕРСЬКІ СТУДІЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ

Випуск 3

Збірник наукових праць магістрів ОП
«Дошкільна освіта. Інклюзія»,
«Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт»,
«Практична психологія»,
«Менеджмент. Управління закладом
загальної середньої освіти»

Київ 2025

**УДК 37(063).
973.202 я1**

**Магістерські студії психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету: збірник наукових праць
здобувачів ОС Магістр ОП «Дошкільна освіта. Інклюзія», «Початкова освіта»,
«Фізична культура та спорт», «Практична психологія», «Менеджмент.
Управління закладом загальної середньої освіти» / за заг. ред. Л.В. Задорожної-
Княгницької. Випуск 3. Київ: МДУ, 2025. 522 с.**

Рекомендовано до друку Вченою радою психолого-педагогічного факультету
Маріупольського державного університету
(протокол №2 від 27 листопада 2025 року)

© Колектив авторів, 2025

дітьми дошкільного віку. Запоріжжя: ЛПІС ЛТД, 2003. 320 с.

7. Макаренко С. І. Збагачення словника дітей 5-го року життя в процесі образотворчої діяльності: дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / С. І. Макаренко; Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2010. 243 с. URL: <https://surl.luhjostpu>

8. Прокопенко І. Ф. Педагогічна технологія: [посібник]. Х. : Основа, 1995. 105 с.

9. Савчин О. М. Проблема внутрішнього мовлення в психолінгвістичній спадщині Б.Ф. Баєва. *Психолінгвістика*. 2015. №. 17. С. 127-134.

10. Фіцула М. М. Педагогіка. К.: Академія. 2000. С. 111-120.

ПОНЯТТЯ «ХАЛАБУДНА ПЕДАГОГІКА» ТА ЇЇ РОЛЬ У РОЗВИТКУ ДІАЛОГІЧНОГО МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Світлана Макаренко, кандидат педагогічних наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри дошкільної освіти
Діана Солук, здобувачка ступеня вищої освіти «магістр»
за спеціальністю «Дошкільна освіта»

THE CONCEPT OF «HALABUDNA PEDAGOGY» AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF DIALOGICAL SPEECH OF CHILDREN OF ELDERLY PRESCHOOL AGE

Svitlana Makarenko, candidate of pedagogical Sciences, associate professor,
acting head of the preschool education department
Diana Soluk, master's student in Preschool education

Анотація. У статті розкрито сутність поняття «халабудна педагогіка» та проаналізовано її роль у всебічному розвитку діалогічного мовлення дітей. Доведено, що створення особистого простору дитини шляхом будівництва халабуд сприяє природному формуванню комунікативних навичок, активізації мовленнєвої діяльності та соціальної взаємодії.

Ключові слова: «халабудна педагогіка», діалогічне мовлення, особистий простір дитини, комунікативні навички, всебічний розвиток, дошкільна освіта.

Abstract. The article reveals the essence of the concept of "hut pedagogy" and analyzes its role in the comprehensive development of children's dialogic speech. It is proved that the creation of a child's personal space through the construction of huts contributes to the natural formation of communication skills, activation of speech activity and social interaction.

Key words: hut pedagogy, dialogic speech, child's personal space, communication skills, comprehensive development, preschool education.

Діалог є базовою, природною формою мовленнєвої взаємодії дитини, яка проявляється вже з раннього віку. Володіння діалогічним мовленням у старшому дошкільному віці є важливою умовою для формування навичок соціальної взаємодії, співпраці та емоційного самовираження. Саме в цей період діти активно готуються до шкільного навчання, тому здатність вести змістовний діалог сприяє розвитку критичного мислення, мовленнєвої компетентності та впевненості у спілкуванні.

Водночас наукові дослідження та емпіричні спостереження засвідчують,

що все більша кількість сучасних дітей старшого дошкільного віку виявляють мовленнєву пасивність і низьку готовність до діалогічного спілкування, мають труднощі у встановленні контакту з однолітками й дорослими, не вміють точно й лаконічно формулювати власні думки [3]. Серед причин зазначеного дослідники називають надмірне використання цифрових пристроїв, що витісняє живе спілкування, спричинює зниження мовленнєвої активності, труднощі в ініціюванні комунікації, швидке виснаження, а також негативно позначається на точності слововживання та виразності мовлення в системах «дитина-дорослий» та «дитина-дитина» [1]. Ще однією причиною дослідники називають специфіку спілкування з дітьми дорослих, зокрема педагогів дошкільних закладів та батьків. Часто це спілкування має форму коротких діалогів із жорстко визначеним сценарієм, у межах якого ігноруються «незручні» або «непередбачувані» запитання дітей, не надається достатньо часу для самостійного осмислення та відповіді, а також не враховуються не зовсім вдалі, але потенційно важливі дитячі висловлювання. У таких умовах діти не відчують себе рівноправними учасниками комунікації, що призводить до втрати мотивації до активного мовленнєвого самовираження. Діти засвоюють лише окремі елементи діалогічної взаємодії, не набуваючи повноцінного досвіду співрозмовництва.

Із метою вивчення особливостей розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку нами проведене експериментальне дослідження на базі старших груп Яворницького закладу дошкільної освіти №1 «Волошка» Яворницької селищної ради Дніпропетровської області. Оцінювання діалогічного мовлення дітей старшого дошкільного віку відбувалося за когнітивним та діяльнісним критеріями. Показниками когнітивного критерію було розуміння дитиною поняття «діалог» та його структури; знання та вміння добирати слова і фрази, що найчастіше використовуються на початку, в середині та наприкінці діалогу; знання специфічних форм ввічливості, використовуваних у діалогах [2]. Показниками діяльнісного критерію слугували вміння дітей ініціювати, підтримувати та завершувати діалог з однолітками й дорослими у спеціально створених ситуаціях та в самостійній діяльності.

Методами дослідження були індивідуальні бесіди, дидактичні вправи та спостереження за дітьми, а також опитування вихователів та батьків щодо рівня знань і умінь розвитку діалогічного мовлення їхніх дітей.

Результати експерименту показали, що 53 % досліджуваних дітей старшого дошкільного віку на початку навчального року володіють діалогічним мовленням на середньому рівні. У 27 % дітей виявлено низький рівень. Високі показники продемонстрували 16,6 % дітей. Спостереження за діалогічним мовленням дітей старшого дошкільного віку під час самостійної ігрової діяльності підтвердило, що лише незначна частина дітей (високий рівень) активно ініціює комунікацію та прагне до спільної гри з однолітками. У більшості інших випадків спілкування між дітьми обмежується використанням шаблонних, коротких фраз, що підтверджує середній рівень сформованості діалогічних навичок. Окремі діти (низький рівень) залишаються поза увагою однолітків через труднощі в розумінні їхнього мовлення, що іноді змушує інших учасників гри перепитувати зміст сказаного. Ці діти переважно зайняті

індивідуальними видами діяльності (збиранням пазлів, маніпуляцією з іграшками тощо) та демонструють низьку мотивацію до мовленнєвої взаємодії.

Результати спостереження засвідчили середньо-низький рівень розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку на початку навчального року, що обмежує їхні можливості для повноцінної соціальної взаємодії.

У пошуках ефективних засобів подолання цих негативних тенденцій педагогічна наука і практика звертаються до інноваційних підходів розвитку діалогічного мовлення дітей, серед яких особливе місце посідає «халабудна педагогіка». Поєднуючи в собі потяг дитини до створення власного простору та природну потребу у спілкуванні, «халабудна педагогіка» створює унікальне середовище для розвитку діалогічного мовлення.

Халабуда в даному контексті представляється як будиночок, створений дитиною з оточуючих її речей та підручних матеріалів (стілців, ковдр, коробок, столів, занавісок, подушок, парасольок тощо), де дитина шукає захисту, затишку та можливості для самовираження. Цей простір відповідає глибинній потребі дитини в особистому «Я-просторі» – просторі особистих переживань, проблем, способів їх вирішення, стосунків і взаємодії. Для дитини халабуда виступає своєрідним «панцирем», у якому можна сховатися, відпочити від оточуючих та відчувати безпеку [7].

Теоретичні основи «халабудної педагогіки» ґрунтуються на ключових положеннях психології розвитку. Насамперед, це ідеї Л. Виготського про «зону найближчого розвитку», де дитина вчиться через спілкування та співпрацю з більш досвідченими партнерами (дорослими або однолітками). Будівництво халабуди разом з іншими – це класичний приклад такої діяльності, де виникає потреба в кооперації та комунікації. Дослідниці «халабудної педагогіки» К. Крутій та Л. Шустова вказують на еволюційні передумови потягу дітей до будівництва халабуд. Вони стверджують, що ця діяльність має глибокі історичні корені, адже будівництво укриттів було провідним для виживання людини. На підсвідомому рівні діти відтворюють цей досвід, будуючи «свої норки» для захисту та безпеки.

При цьому К. Крутій рекомендує відрізнити «халабудну педагогіку» від «осередків усамітнення» дітей у групових приміщеннях дошкільних закладів. Дослідниця наголошує на тому, що «осередки усамітнення», хоч і є корисними, але часто створюють лише ілюзію захисту. Вони виконують функцію буфера для збудженої нервової системи – місця, де дитина може на самоті почитати, розслабитися, відпочити від соціальних контактів [6]. На відміну від них, «халабудна педагогіка» – це завжди активна діяльність, спрямована на створення, обживання та використання простору для гри і спілкування.

О. Байер розширила сфери застосування «халабудної педагогіки», визначивши її потенціал у різних аспектах освітнього процесу: як емоційно-забарвлене середовище групи; місце для відпочинку або усамітнення; місце для гри (сюжетно-рольової, вільної) та трудової, конструктивної діяльності; як інклюзивне середовище, що містить потенціал для роботи практичного психолога, дефектолога [1].

Сферою наших наукових інтересів є халабуда, «халабудна педагогіка» – як потужний стимул для взаємодії та комунікації, розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку. Адже не лише ігри з халабудами (картонним будиночком, палаткою, шатром, вігвамом, будиночком на дереві та ін.), а й самостійне або колективне створення таких конструкцій розвиває в дітей фантазію, конструктивні здібності та, що найголовніше для нашого дослідження, створює необхідні ефективні умови для використання різних видів діалогів.

Діалогічне мовлення – це форма мовленнєвої взаємодії двох або більше учасників, яка характеризується обміном репліками, чергуванням ролей мовця і слухача, часто з використанням неповних, стислих речень, жестикуляції та міміки [3]. Розвиток діалогічного мовлення є пріоритетним завданням освітнього процесу з дітьми старшого дошкільного віку, оскільки саме діалог є первинною, природною формою мовлення дитини.

«Халабудна педагогіка» створює ідеальні умови для розвитку діалогічного мовлення через низку провідних механізмів. Зокрема, на відміну від штучно організованих бесід чи вправ, будівництво та гра в халабуді генерують справжню, життєво важливу для дитини потребу у спілкуванні. Діти стикаються з реальними комунікативними завданнями, для вирішення яких необхідно вступати в діалог:

- планування: «Давай зробимо велику халабуду!», «Яку форму оберемо?», «З чого почнемо?»;
- координація дій: «Тримай ковдру міцніше!», «Подай мені, будь ласка, ту подушку», «Хто буде ставити стілець?»;
- вирішення проблем та конфліктів: «Ця ковдра замала!», «Чия черга залазити всередину?», «Я хочу, щоб тут було вікно!» – «А я не хочу!».

У цих ситуаціях мовлення виникає не як мета, а як засіб досягнення спільної мети – збудувати найкращу халабуду. Це робить діалог умотивованим та емоційно забарвленим.

Дослідники Л. Галігузова, Т. Піроженко, Є. Смирнова зазначають, що спілкування з однолітками має принципово важливе значення для розвитку діалогічного мовлення дітей. Якщо доросла людина часто розуміє дитину «з півслова», то одноліток вимагає чіткості, зв'язності та правильності висловлювань [3]. «Халабудна педагогіка» інтенсифікує саме цю форму спілкування. Під час спільного будівництва діти змушені: чітко формулювати свої думки та пропозиції; ставити запитання та вміти відповідати на них; слухати і чути партнера, ураховувати його думку; аргументувати свою позицію: «Тут міцніше, бо підлога рівна»; домовлятися і знаходити компроміси.

Це закладає основи комунікативної компетентності, без якої успішне діалогічне мовлення неможливе. Готові халабуди стають потужним стимулом для рольових ігор, які є провідною діяльністю дітей дошкільного віку. У замкненому, затишному просторі халабуди діти з великим ентузіазмом розігрують власні сценарії («Родина», «Магазин», «Космічна подорож», «Лицарський замок»), що супроводжується активним обміном репліками. У таких іграх діти:

- 1) вчаться будувати діалоги від імені своїх персонажів;

- 2) імпровізують, розвиваючи сюжет у реальному часі;
- 3) використовують різноманітні інтонації, жести, міміку для передачі характеру та емоцій героя.

Окрім того, халабуда є ідеальним місцем для театралізацій та казкопедагогіки. Інсценізація казок («Рукавичка», «Вовк і семеро козенят», «Три поросяти» та ін.) у власноруч збудованому «будиночку» викликає у дітей особливий ентузіазм і сприяє легшому застосуванню літературних діалогів, розвиваючи образність та виразність мовлення.

Спільна діяльність у халабуді також вимагає від дітей використання форм мовленнєвого етикету. Виникають ситуації, коли потрібно попросити («Дай, будь ласка...»), подякувати («Дякую за допомогу»), поступитися («Ти перший заходь»). Вихователь, спостерігаючи за процесом, може корегувати мовленнєву поведінку дітей, навчаючи їх правилам етикету у природному, а не штучно створеному, середовищі гри.

Зазначимо, що «халабудна педагогіка» не є винятково українським явищем. Вона є органічною частиною сучасних світових тенденцій в розвитку дошкільної освіти [4].

1) Країни Північної Європи («Лісові школи»): Навчання відбувається переважно на відкритих майданчиках, діти будують укриття з гілок, листя, каменів, що розвиває винахідливість, зв'язок із природою та комунікацію у процесі спільної праці.

2) Велика Британія (концепція «playwork»): Акцент на ігровій діяльності, якою керують самі діти. Вихователі забезпечують матеріали (палети, тканини, мотузки) і безпечний простір для будівництва власних «будиночків».

3) Німеччина, США, Італія (Вальдорфська педагогіка та педагогіка Монтессорі): ці підходи роблять акцент на практичній та самостійній дослідницькій діяльності, використовуючи «відкриті» матеріали (дерев'яні блоки, тканини, мотузки), з яких діти створюють власні світи, у тому числі халабуди.

4) Ізраїль («Junkyard play» – гра на звалищі): діти будують ігрові простори з непотрібних речей (коробок, тканин, палет), що розвиває креативність, екологічне мислення та вміння спільно вирішувати проблеми.

Особливої актуальності «халабудна педагогіка» набула в умовах воєнного стану в Україні. В укриттях будівництво халабуди допомагає створити острівця безпеки, затишку та психологічного захисту для дитини, надаючи їй можливість відволіктися від стресу через творчість та гру. Досвід закладу дошкільної освіти «Ясла-садок» №100 «Гармонія» м. Запоріжжя підтверджує, що організація тематичних халабуд («Книжкова», «Театральна», «Дослідницька» та ін.) дозволяє не лише забезпечити психологічну стабільність, а й ефективно продовжувати освітній процес, розвиваючи мовлення [5].

Відтак, «халабудна педагогіка» є інноваційним педагогічним підходом, що ґрунтується на створенні дитиною особистого простору для захисту, затишку та самовираження, а також забезпечує природні, мотивуючі до комунікації ситуації, активізує мовленнєву діяльність у системі «дитина-одноліток», сприяє розвитку комунікативних навичок через гру та творчість, а також формує засади

мовленнєвого етикету. Потенціал «халабудної педагогіки» підтверджується міжнародним досвідом (лісові школи, playwork, Вальдорфська та Монтессорі-педагогіка) та є особливо актуальним у сучасних українських реаліях воєнного стану, зокрема в умовах роботи закладів дошкільної освіти в укриттях.

«Халабудна педагогіка» виступає цілісним середовищем, що органічно поєднує ігрову, соціальну та мовленнєву активність. Її інтеграція в освітній процес закладів дошкільної освіти є перспективним шляхом для подолання комунікативних труднощів сучасних дітей та формування впевнених, компетентних співрозмовників. Перспективи подальшого дослідження вбачаємо в розробці та експериментальній апробації системи роботи з розвитку діалогічного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами «халабудної педагогіки»: «Халабуда – простір для мовленнєвої взаємодії».

Список використаних джерел:

1. Баєр О. Халабудна педагогіка. *Дитина у дошкільному закладі: теорія і практика*. 2018. № 1. С. 3–7.
2. Базовий компонент дошкільної освіти. Авторська група: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О.Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г.М., Левінець Н.В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С.І., Піроженко Т.О., Половіна О.А., Рейпольська О.Д., Шевчук А.С. Під науковим керівництвом доктора психологічних наук, професора, член-кореспондента НАПН України – Піроженко Т.О. 2021. URL: <https://surl.li/gvbnlu>
3. Діалогічне мовлення. URL: <https://studfile.net/preview/10022540/page:8/>
4. Дошкільна освіта сьогодні: альтернативні форми та інноваційні підходи : онлайн-курс. *Джміль*. URL: <https://jmil.com.ua/dv/courses/111>
5. Заклад дошкільної освіти (ясла-садок) №100 «Гармонія» Запорізької міської ради: Вебсайт. URL: <https://zdo100.pp.ua/laboratoriia-chomusyukiv/> (дата звернення 10.10.2025).
6. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу: монографія: у 2 ч. Ч. 1: Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2009.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ЗАСОБУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ

Оксана Поповська, кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної освіти
Ангеліна Сухорукова, здобувач ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності «Дошкільна освіта»

USE OF THEATRICAL ACTIVITIES AS A MEANS OF DEVELOPING PRESCHOOL CHILDREN IN INCLUSIVE EDUCATION

Oksana Popovska, candidate of pedagogical sciences,
associate professor of the preschool education department
Angelina Sukhorukova, master's student in Preschool education

Анотація. У статті висвітлено можливості використання театралізованої діяльності як засобу розвитку дітей дошкільного віку в умовах інклюзивного навчання. Обґрунтовано актуальність проблеми, розкрито теоретико-методологічні засади, визначено вплив театралізованої діяльності на основні складові розвитку дітей з особливими освітніми